

NOTES PER A UN ARTICLE SOBRE L'ESTANY D'IVARS

per Esteve Mestre i Roigé i Ton Solé i Bonet

PRÒLEG

En paraules de Josep Vallverdú (2007) l'estany d'Ivars i Vila-sana té tres etapes: dues de visibles i una d'invisible. La invisible és fruit de la seva total dessecació que es va produir malgrat comptar amb l'oposició de propietaris i pobles veïns.

El dia 14 de març de 1946, la Junta Central de regants del Canal d'Urgell es dirigia a les autoritats oposant-se rotundament a l'eixugament del llac i el 20 de juliol de 1948 la Junta Central es dirigia a la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre reclamant la conservació del cabal abans de la dessecació en benefici dels propietaris que havien de ser perjudicats.

Una diferència amb el projecte de 1919 és la intervenció de determinades personalitats amb destacada rellevància política i social (Despujol, Cruylles, ...). L'empresa barcelonina Locomociones y Transportes S.A. va obtenir la concessió i la compra i expropiació dels terrenys no van comportar excessius contratemps per l'empresa i, a més, ho va poder fer amb una subvenció del 70% del cost de l'obra. Tot apunta que l'obra obeeïa a un mòbil purament econòmic, al marge de l'interès general de la comarca i amb la connivència de l'antiga S.A. Canal d'Urgell.

Els autors d'aquest article quan començaren a treballar el tema de la dessecació de l'estany es van voler allunyar voluntàriament del romanticisme i es van centrar en intentar trobar resposta a un seguit de preguntes: per què es va dessecar l'estany d'Ivars? qui hi havia al darrera de Locomociones y Transportes SA (LyTSA) primer i després de Saneamientos y Explotaciones Agrícolas SL? quina relació tenia Canal d'Urgell SA amb l'empresa que executà la dessecació? tingueren aquestes empreses tractes de favor de Canal d'Urgell SA?

El Sr Presidente respetando los motivos de delicadeza que ya manifestó y ahora reitera el Vocal Sr Segarra, dice que se consignarán en esta sus manifestaciones á los efectos expresados.

AÑADE EL Sr ROCA, que en cumplimiento de lo convenido reunió en Mollerusa á las representaciones de los pueblos y términos de Liñola, Bellvis, Aroha, Vilanuevas de la Barca, Posh é Ybars de Urgél á cuyos riegos afecta la desecación proyectada y que se supone llevar á efecto la Compañía Locomoción y Transportes "S. A.", dando cuenta á los reunidos de lo escrito en que, en su nombre y á su demanda, se formula oposición al aludido proyecto por estimar que las aguas del pantano de Ybars, representadas un regulador insuperable de los riegos inferiores y un depósito ó reserva que suple las deficiencias del estiaje, de tal modo que, desaparecidas ambas ventajas, es de temer que se perjudicarian considerablemente los intereses de la producción de todos aquellos términos regables. Dicha reclamación fué remitida oportunamente al Servicio de Aguas de la Cuenca del Ebro.

DA CUENTA, ACTO SEGUIDO, el Sr Presidente, de que las o-

Extracte de l'acta de la reunió de la Junta Central de Regants del dia 27 de març de 1947

Mentre buscàvem respostes, en el número anterior d'aquest Quadern del Pregoner vam publicar l'article "Dessecació de l'Estany (1) Notícies al BOP i a la *Gazeta de Madrid*. Ara, mercès al fons documental propietat de l'ACUDAM, a la documentació de l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell i a les publicacions existents, disposem de més informació sobre l'esmentada dessecació i posterior explotació de la finca de l'Estany.

JOSEP RUBIO I CABECERAN

El bellcairenc Josep Rubio, "enginyer agrícola de la Generalitat de Catalunya", publicava l'any 1977 el llibre *Ivars d'Urgell i l'antic estany*, fruit d'un treball de camp que informa:

- 1) El Canonge Despujol era el delegat visible de LyTSA.
- 2) L'exministre Joan Ventosa i Calvell, cunyat del canonge Despujol, va ser un personatge principal en la dessecació.
- 3) El senyor Cruylles, gendre del senyor Ventosa, també va tenir un protagonisme destacat.
- 4) Ivars d'Urgell es va manifestar en contra de la dessecació

5) Vila-sana no es va pronunciar. Sembla ser que l'alcalde no va voler contrariar el propietari de la masia "Felip", el Baró de Terrades, que era alcalde de Barcelona.

La nostra recerca –parcial– ens permet corroborar les tesis del senyor Rubio. El canonge Despujol i persones familiarment pròximes van ser els impulsors de la dessecació.

QUI EREN EL CANONGE DESPUJOL, JOAN VENTOSA I SANTIAGO CRUYLLES?

Lluís Maria de Despujol i Ricart, (1895-1981), canonge de la Seu de Barcelona, de la família Palmerola, cunyat de Joan Ventosa i Calvell i màxim representant de l'Hospital de la Santa Creu. Fou un dels màxims especuladors de la Barcelona dels anys 1939 a 1967, falsificant documents va fer i desfer, tot arribant a uns nivells de martingales econòmiques que el nostre conegut Lluís Millet es quedaria a l'ombra. Un exemple de la manera de procedir del canonge el tenim referent a l'Estany; Rubió ens explica com Armenter de Balaguer va comprar unes desenes de jornals a l'estany, però en l'acte de compra hi havia una clàusula que durant uns anys es podia recomprar la terra al mateix preu que s'havia venut. El canonge Despujol va fer servir la clàusula en el moment en què la terra va augmentar de valor.

Joan Ventosa Calvell. Polític. Diputat a Corts per la Lliga Regionalista entre 1907, 1923 i 1933-36. Elegit Procurador a les Corts franquistes l'any 1943 "per designació del dictador". Probablement aquí va veure l'oportunitat per acollir-se a la llei per dessecar l'estany. Estava casat amb Maria Despujol i Ricart, marquesa de Palmerola i germana del canonge Despujol.

Santiago de Cruylles i Bosch (1919-1999) era el fill gran del marquès de Castillo del Torrente i es va casar amb Rosa Maria Ventosa i Despujol, filla de Joan Ventosa.

Evidentment, un cop endegat el projecte de dessecació, portat per uns primeres espases de la dictadura, poc es podria fer per aturar el projecte.

CANAL D'URGELL SA

Va jugar un paper essencial en la dessecació de l'estany, tot l'aparell logístic de l'obra es va portar des de Canal d'Urgell: demanar permisos, demanar els cupons de gas-oil, emmagatzemar material de l'empresa..., probablement feren un pacte entre l'empresa de Barcelona i Canal d'Urgell. Els documents i cartes que hem trobat ens mostren el següent:

INFORMACIONS DE LA CASA CANAL SOBRE L'ESTANY D'IVARS (1945-1947)

Per les dades a les que hem tingut accés, sabem que, un cop es va endegar el projecte per dessecar l'estany, el Director de Casa Canal, D. Carlos Valmaña, que dirigia l'entitat des de Barcelona, va demanar les informacions referent a l'estany que es guardaven a la Casa Canal de Mollerussa.

Any 1945

—**24 d'abril.** Se li enviava des dels serveis tècnics de Canal d'Urgell de Mollerussa, el projecte d'embassar 14 milions de m³ a l'estany d'Ivars redactat pel Sindicat General de Regs. Aquest projecte s'havia presentat l'any 1908 i el signava l'enginyer Josep Bayer i Bosch. Li enviaven els expedients originals, puix que aquí a Mollerussa no en queden còpies.

—**18 de setembre.** El senyor Argota, cap d'explotació de la S.A. Canal d'Urgell, li enviava un informe sobre el Llac d'Ivars amb una carta en què li exposava:

“L'anomenat Llac d'Ivars és una depressió del terreny, situada part en el terme d'Ivars i part en el terme de Vilasana.

Abans de l'establiment dels recs d'Urgell, aquella depressió estava envaïda per aigües salitroses, fins a l'extrem de que s'explotava allí l'extracció de sal comú, tenint l'administració, carrabiners –policies- per controlar la sal produïda. L'extensió de les aigües era aleshores inferior a la que actualment ocupa.

Pertany a diferents propietaris, els majors dels quals són el Duc de Sessa i el Sr. Segarra d'Ivars.

Les aigües que alimenten dit llac provenen dels recs del canal i concretament del mòdul bis A-2 de la 2ª sèquia principal, a les quals s'uneixen les aigües de manantials que provenen de les filtracions dels recs que afloren a la partida anomenada l'Horta d'Ivars i que van a parar al llac mitjançant el Reguer Avall.

Les sortides d'aigua del Llac són dues: la primera l'anomenada Sèquia del Canà o sèquia de la pesquera, que només funciona quan el temps és propici per la pesca de l'anguila i que no es pot comptar com un veritable cauce de sortida, perquè gairebé sempre està tancat.

La segona és l'anomenada desaigüe de l'Estany, situada davant de la casa anomenada cal Aragonès; les aigües que surten s'ajunten amb la sèquia de la pesquera i ja juntes van a parar al desaigüe gral. A-2 2ª pral. I A-2, B-2, C-2 i E-2 del canal, del qual a un quilòmetre aigües avall del llac deriven per l'esquerra a un cauce que van a parar als termes del Poal i Linyola, que milloren unes 740 Hes. de terreny.

Tot i que els regants poden regar del Canal Auxiliar, els agricultors continuen utilitzant les aigües del llac i fent les llímpies a les sèquies que els porten l'aigua.

El llac ara mateix només ocupa unes 87 Hes. però si l'aigua creix un metre més, ocupa la seva màxima capacitat, que és de 132 Hes., el que equival a dir que la seva capacitat màxima és de 450.000 m³.

Aquesta reserva només permet regar les 740 Hes. durant un període de 130 dies, comptant que a l'inici de la primavera el llac estigui a la seva màxima altura.

La sèquia anomenada Canà és la pesquera que té autoritzada pel govern civil, el Sr. Costafreda d'Ivars, que ha tingut diferents conflictes, però que avui gairebé s'han acabat ja que ha disminuït molt la quantitat d'anguiles que conté el llac.

Pel que es veu als marges del llac, no tota la superfície coberta per les aigües serà de bona qualitat pel cultiu. Abans dels regs, aquella terra no era apta per la producció agrícola, per les grans quantitats de sal que contenien. Com que ja fa anys que existeix l'embals amb aigua continuada potser les terres hauran quedat netes de les sals."

Any 1947

Octubre. En un escrit sobre el Llac d'Ivars es parla del desaigüe general que té dit llac i de les aigües que poden agafar o entrar en el llac, i es diu que les dades reunides a partir del que han dit gent pràctica són:

- El Desaigüe C2E2 Canal a la seva entrada al llac pot portar de 400 a 500 litres per segon.
- Sèquia de l'antiga Font d'Ivars, també anomenada Reguer Avall, després d'haver passat el moló, pot portar de 250 a 350 litres per segon.
- D'altres ramals, en moments de grans pluges, poden portar de 50 a 100 litres per segon.
- L'aigua que podria entrar al llac es pot xifrar entre 700 i 950 litres per segon, sense comptar l'aigua caiguda directament sobre la superfície del llac.

Per fer l'estudi s'han basat en les dades excepcionals de pobles al voltant de l'estany i s'han considerat i s'ha trobat que en una hora va ploure a:

Os de Balaguer 45,6 mm màxim d'un dia en l'any 1918

Agramunt 45 mm màxim d'un dia en l'any 1919

Borges Blanques 56 mm màxim d'un dia en l'any 1926

St. Martí de Maldà 40 mm màxim d'un dia en l'any 1919

Al 30 de desembre sortia el plec de condicions facultatives que regirien la construcció del canal de desaigüe de la llacuna, i a l'abril de 1948, el pressupost general de l'obra era de 948.497,73 pta. i el pressupost de contracta era 1.100.257,36 pta.

ELS CUPONS DE GASOIL ENTRE ELS ANYS 1948-1960

Per poder obtenir als anys 40 –època de racionament- gasolina per als vehicles i màquines a motor calia fer una petició a la Junta Provincial de Carburants de Lleida, acompanyada d'un certificat de la mateix societat, justificant la necessitat del servei, classe de mercaderies a transportar, quilòmetres a fer i quantitat de carburant que es necessitava per fer el servei.

La informació que conté la correspondència i els llibres de control de les entrades i sortides del sortidor de benzina que la S.A. Canal d'Urgell tenia a Mollerussa mostren com el subministrament i gestions de la maquinària que tenia LyTSA per dessecar l'estany les va fer la S.A. Canal d'Urgell des de 1946 fins ben entrat l'any 1960. L'empleat Jaume Gorné era qui coordinava aquesta relació, però el principal i qui feia totes les gestions era Llorens Vilaró.

Els paràgrafs següents són una mostra dels documents que hem consultat sobre la relació LyTSA i S.A. Canal d'Urgell.

1948

- S'informa a LyTSA que el **20 de maig** s'incorpora una Bomba - Motor marca Spiros que necessita 50 litres de gasolina per dia per extreure l'aigua de l'estany. Aquesta bomba es donarà de baixa el març de 1950.
- **21 de maig.** Per aconseguir cupó de gasolina, demanen a LyTSA un full declaratori de cupó i un certificat de l'Enginyer de l'empresa on consti que té la concessió de l'obra.

Les obres de dessecació començaren el mes de juliol de 1948.

- **13 de desembre.** Es creava una societat Saneamientos y Explotaciones Agrícolas SA davant del notari Frederic Trias de Bes i Giró; tenia com a objecte assumir drets i obligacions de la concessió administrativa de 22 de setembre de 1947 per executar la dessecació i el sanejament de l'Estany.

1949

- **18 de març.** LyTSA, concessionària del sanejament i dessecació de l'estany d'Ivars, té instal·lat un motor bomba de gasolina de 10HP **des del mes de juliol de 1948.** El consum de gasolina que necessita és de 350 litres al mes, ja que treballa deu hores els dies laborables.

També té una màquina excavadora de 45 HP amb motor de gasoil i necessita 1.500 litres pel mes vinent, ja que excava 250 m³ diaris i treballa vuit hores per dia laborable. **També hi és des de juliol de 1948.**

- **11 d'abril. Canal d'Urgell SA** demana que quedi suspesa transitòriament l'entrega de gasoil a LyTSA, degut que la màquina excavadora havia tingut una avaria i s'estava reparant.

CANAL DE URGEL, S. A.

EXPLOTACIÓN

MOLLERUSA 23 de Junio de 1952

Sr. Ingeniero, Jefe de la distribución de carburantes
en la Delegación de Industria.

LERIDA.

Muy Sr. mio:

Por encargo de la entidad LOCOMOCION Y TRANSPORTES, S.A., de Barcelona, me place comunicar a V. que estando previstos para este mes la terminación de los diferentes canales de drenaje para la desecación del Estanque de Ibars que se han venido realizando con el empleo de una máquina excavadora marca Nordest-tipo Baudouin 3-5966 de 45 HP, para la que disponian de un cupo de gas-oil, ruego a V. que se sirva considerar baja definitiva el mencionado cupo a partir del próximo mes de Julio.

Le saluda y queda suyo atto. y affmo. s. s.

q. e. s. m.

Por LOCOMOCION Y TRANSPORTES, S.A.

Firmado: Lorenzo Vilaró.

Carta del Sr. Vilaró demanant la baixa d'un cupó de gasoil.

El mes de setembre incorporaven una nova bomba per extreure aigua, una Leroi de 8HP.

1950. Dificultats

- **25 de gener.** L'enginyer Antoni Joves Miró, enginyer industrial i director de les obres de l'Estany d'Ivars, certificava que s'havien trobat en excavar el canal de desaigüe bancs d'arenisca dura de 2 metres d'altura i per arribar a la solera es necessita excavar fins als 6-7 metres de profunditat; demanava martells perforadors neumàtics i explosius per arrancar la dita roca.
- **28 de gener.** Saneamientos y Explotaciones SA donaven de baixa el cupó de la Spiros de 30 HP a partir de l'u de juliol. Demanaven un cupó de 240 litres per la Leroi a partir de l'u de juliol però el cap de servei de Lleida, senyor Casamada, posà dificultats a concedir-los cupons de gasoil i Vilaró els recordava que dit Casamada havia fet una visita a l'obra, i recomanava que per estalviar "errors" calia fer una visita personal a dit cap.

1959

- **13 de gener.** Carta adreçada a Canal d'Urgell SA en què se li informa que han aconseguit 1.500 litres pel tractor de SyEASA pel mes actual. Als mesos

de març 1.500 l i als d'abril 1.300, juny 1.200 l. novembre i desembre 1959 tenien 1.000 l.

1960

Al mes de gener d'aquest any SyEASA tenia un cupó de 2.000 litres. dipositats als dipòsits de la Casa Canal.

- **20 d'octubre.** Carta a Joan Garcia de Lleida. Adjunto les cartilles dels tractors Hanomag i Ebro per a que vostè gestioni a la Delegació d'Hisenda les cèdules d'identificació fiscal. El 6 de desembre, Joan Garcia li enviava les cèdules dels tractors amb remolc L-2191 i L-919.

CORRESPONDÈNCIA DE CASA CANAL SA

En la carta del 12 de desembre de 1952, el lector veurà el tracte de favor de Casa Canal a SyEASA (Despujol, Ventosa, Cruylles...)

1952. Casa canal al servei de Syeasa. Tractes de favor.

- **22 abril.** SyEASA envia una carta a Llorenç Vilaró on li encarreguen de fer signar uns documents **als alcaldes d'Ivars i de Vila-sana** per sol·licitar una declaració de beneficis de reserva i demanava que quan estigués tot signat s'enviés a la gestoria Puig-Burgués de Lleida -el fundador de la qual, Miquel Puig Bonet, tenia bona relació amb el règim, i arribà a ser president de l'Institut Nacional de Previsió-.
- **7 de juny 1952.** Carta de Canal d'Urgell a Enric Liron -un dels caps de la Societat- de Barcelona, on li informen que les despeses del mes de maig per les obres dels nous regs de la finca denominada l'Estany han estat de 23.712,02 pta i que s'han de cobrar a SyEASA.
- **12 de desembre de 1952.** Carta de Canal d'Urgell a Carles Valmaña. *“Me es grato remitir a Ud, nota de los gastos habidos en las obras de construcción traída aguas a la finca Laguna de Ibars cuyos gastos corren de cuenta de Saneamientos y Explotaciones. Agrícolas SA.*

La referida nota que asciende a ptas 9.850 se refiere a la indemnización por perjuicios causados a las fincas por las cuales se abrió la zanja y colocación de la tubería de conducción de aguas.

Entiendo que dicha cantidad es notablemente limitada, habida cuenta de los cuantiosos perjuicios que se ocasionaron en las cosechas en pie y a las propias fincas por la cual la empresa puede sentirse satisfecha de la gestión cerca de los propietarios interesados.”

1953. La finca de l'estany

Una vegada acabat el desguassament, l'empresa S.A. Canal d'Urgell va continuar la relació amb l'empresa SyEASA gestionant-li la producció, recol·lecció i

venda dels productes que es conreaven en els terrenys de l'antic estany. Algunes cartes així ho demostren.

- **10 de març.** S'ha venut una partida d'alfals al senyor Sardà per 23.442.65 pta i hem retirat la llavor de remolatxa de la delegació sucrera.
- **29 de maig.** Els envien els contractes del cultiu de la remolatxa que els ha donat la Sucrera del Segre de Menàrguens. Hem rebut 35.000 pta i hem liquidat al contractista dels coberts del llac, pel que li devien de la construcció *del primer cobert* i 10.000 pta a compte del preu *del segon cobert*, on ara mateix s'esta treballant a la teulada.
- **7 setembre 1953.** Informació sobre el darrer expropiat. Envien la documentació per expropiar les terres a Badia, “que es un hombre muy pegajoso”, i amb aquest tràmit s'acabaran les expropiacions i s'exigeix que el notari sigui el de Mollerussa. Al 10 de març de 1954 envien l'escriptura de compra a Badia de la part de la seva finca de l'estany que li fou expropiada.
- **17 de setembre.** Vilaró informa que ahir es va ingressar al nostre compte del B. Central 53.195,37 pta, import del blat entregat al Servei Nacional del Blat (SNT) i avui han pagat 13.432,75 a la vídua Palau d'Almacelles pels tubs que li compraren per sanejar el llac.

Quant a l'alfals, els pagesos guarden la collita per vendre-la més endavant. Ha parlat amb el tractant d'alfals, senyor Safont, que li va oferir 52 pta el quintar però no li ha acceptat, encara que diu que l'alfals jove del llac té menys valor que el vell, però quan li ha dit que el preu era encara baix, ha pujat a 55 pta el quintar. De totes maneres Safont ha dit que quan vulguem vendre li ho diguem perquè ell és comprador i li interessa l'alfals del llac i estar en bones relacions amb vostès.

- **30 setembre.** Perquè coneguïn vostès el tema de les llímpies dels desaigües de la comarca de l'Urgell, els envio les condicions per les quals la Junta Central de Regants ha tret a subhasta un lot que ve a suposar la meitat dels desaigües existents.

El tipus de desaigües a l'Urgell no és diferent del que vostès tenen, però sí que en el seu hi ha un tros considerable en què la profunditat exigeix que les escombraries es treguin en dos palades i això suposa un augment de la despesa; no és superior al 50%, perquè l'obrer que llanci la segona palada ho ha de fer amb la meitat de temps que ho farà el de la solera.

Els desaigües que la Junta Central treu a subhasta farà dos o tres anys que no s'han netejat i cap d'ells surt a més de 2,50 pta el metre lineal i no en queda cap per adjudicar-se; en els que hi ha competències es fan rebaixes considerables.

A conseqüència de les pluges d'aquests darrers dies han passat pel túnel una gran quantitat de “limo acumulado en el mismo” que ha anat a parar reguer avall, lluny del llac.

- **5 octubre.** Per encàrrec del senyor Melé l'informo dels preus de l'alfals i panís. L'alfals d'arrel vella es paga a 60 pta el quintar. El del llac és d'arrel nova però tinc la impressió que també es pot cobrar a aquest preu. Cal dir que les 60 pta serà el preu màxim que es pagarà i que també a partir d'ara l'alfals emmagatzemat perdrà pes.

Quant al panís que encara s'ha de recollir, es paga al voltant de les 4 pta Kg. i n'hi haurà una excel·lent producció a l'Urgell. S'ajusta els preus a 3,50 pta.

1954

Aquest any trobem respostes a moltes de les preguntes que ens fèiem al pròleg.

1-Correspondència amb Santiago de Cruylles

- **12 de febrer. Carta al senyor Santiago de Cruylles.** La Casa Canal té un compte corrent amb en Cruylles i li comenten que amb l'ingrés del taló de 2.000 pta té al seu compte 2.428,75 pta.
- **3 desembre.** Aquesta carta està escrita en català i és per comunicar-li que li envia una participació de 50 pta de la loteria de Nadal.
- **9 desembre.** També en català. El feliciten perquè per *La Vanguardia* s'han assabentat del seu nomenament com a conseller de l'ajuntament de Barcelona.
- **13 de desembre.** Carta de Santiago de Cruylles a Llorenç Vilaró. Li dóna les gràcies per la felicitació. “*Per mi també ha estat una quasi sorpresa: poc m'ho pensava, l'últim dia que el vaig veure. Ja li explicaré com ha anat el dia que ens vegem*”.

2.- Correspondència amb Joan Ventosa i Calvell

- **6 agost. Tracte de favor.** Carta adreçada a l'Exm. Sr. D. Juan Ventosa. “**Con relación al riego de su finca de la que ahir en vam parlar per telèfon, puc informar-li el següent:**

Que degut al descens de les aigües del riu Segre fou precís establir pels regs de l'Urgell dos torns. Els primers cinc dies, el torn va correspondre al canal principal i ara toca sis dies a les sèquies principals i a la finca de vostès es rega de la sèquia segona principal. Aquest torn començà a les 6 hores del dia 4 d'agost. Aquest dia, segons m'informa Melé a les dos de la tarda ja regaven, però la seva tuberia estava obstruïda, però ahir si va treballar i va quedar oberta pel que avui des de primera hora es regarà a tota càrrega.

Durant els primers dies del mes la seva finca es va regar de l'aigua que encara queda a l'estany i abans de tancar Melé m'assegura que tindrà especial atenció que abans del dia 10 l'embalse estigui completament ple per poder continuar regant quan necessitin regar i

no tinguin aigua. Per les finques que no es poden regar de l'embals tant Suñé com Melé “echaran mano de todos los recursos para salvar la situación en lo posible”. Signada per Joan Gorné.

— **8 de setembre.** Excm. Sr. En Joan Ventosa Calvell

1.- La part del paleta de la casa d'en Suñé ja està acabada i les portes i instal·lacions de la cuina estaran acabades aquesta setmana.

2.- El dia que va venir, plouia, i els peons no van anar a treballar però ja s'han començat els fonaments i ampliació del cobert i *“quant la recollida de l'arròs el cobert estarà acabat”*. Falta resoldre la qüestió de les teules que el contractista no es veu en cor d'aconseguir.

3.- En Melé, el dia que vostè va estar allí, es trobava a Almacelles per recollir unes camionetes de tubs de drenatge. No sabia que vindria.

4.- Gestionaré davant del SNT que ens admetin el blat, cosa que veig difícil per quant tenen abarrotats els magatzems i no saben on posar-lo.

Podem vendre la palla però serà a un preu tirat, ja que els comerciants no tenen interès en comprar-ne. En canvi l'alfals ja va a 40 pta el quintar però crec prudent esperar a vendre. *“Al país hi ha molta sequera i poc alfals més es recollirà aquest any”*.

3.- Correspondència amb Lluís Despujol

— **17 setembre.** Carta a lltre Sr. D. Luis de Despujol. Llivia. L'informen que han contactat amb Semillas Seleccionadas i que encara els falta un parell d'anys per poder començar a servir llavors. Aquesta Societat orienta els seus cultius a trobar llavors perfectes per a tota classe de cereals i panís. Li recomanen que contacti amb el Servei Nacional del Blat.

4.- Notícia del tracte de favor que tingué l'alcalde de Vila-sana en el moment de la dessecació de l'estany.

— **26 juliol.** Serafi Porta – Alcalde de Vila-sana- demana a SyEASA si li poden batre 20.000 quilos de cereals, ja que té la seva trilladora al Poal, on tingué la desgràcia de patir un accident i se li va cremar.

” El Sr. Serafi Porta vingué ahir per dir-me si podria trillar a Vila-sana uns 20.000 kgs de cereals.

El senyor Porta tenia la trilladora al Poal, on treballava per uns amics i mentre era a la seva era es produí un incendi que va cremar la trilladora i ara està molt apurat.

Recordin com s'ha portat el senyor Porta amb l'empresa. Quan era alcalde va donar totes les facilitats que tenia a les seves mans, ens va deixar la casa de l'Ajuntament per alberg dels treballadors de l'Estany, durant dos anys i sense pagar res.

En cas de que accedeixin al que demana –i pagant- li deixaria personal auxiliar i màquina i tractor. Recomano que se l'atengui.

El mes d'agost estaré fora de Mollerussa i els seus assumptes els portarà el Sr. Gorné.”

5.- Correspondència sobre l'activitat de la Finca Estany a SyEASA

1954

- **22 de febrer.** Venda de panís a 3,25 pta el quilo però el volen desgranat. S'espera l'arribada de carregaments de panís, que es creu alteraran els preus a la baixa. El comprador, senyor Safont, ja no va voler pujar més el preu recordant “*com es va agafar els dits*” amb la compra de l'alfals.

De la palla ofereix el mateix preu que el de la palla d'arròs, a 10 pta/quintar, però demana que se li cedeixi un obrer pel maneig de les bales i càrrega del camió en retirar-les.

La impressió és que el preu de la palla de cereals no pujarà.

- **30 de març.** Carta adreçada a Enric Liron. Amb referència al material de via i vagonetes adquirits per SyEASA i que ara es volen vendre, es va convenir que es faria un preu mig entre el que ells demanaren i el que nosaltres els oferirem.

MATERIAL	EL QUE DEMANEN	EL QUE OFERIM
195 m. Lineals de via	108 pta/m.	80 pta/m.
4 canvis per unitat	1.549 pta/u.	950 pta/u.
4 vagonetes	3.688,75 pta/u.	2.250 pta/u.
1 placa giratòria	1.568,00 pta	1.000 pta

El preu mig seria el de 36.485,50 pta que de ser conforme ja es podria pagar a SEyASA. Tot aquest material ja està dipositat als nostres magatzems de Mollerussa.

- **11 de maig.** SyEASA tenia llogat un pis per 150 pta al mes a Serafi Porta, el senyor Vilaró el va avisar que al mes de febrer es deixava. El contractista del cobert que es construeix a la finca del llac d'Ivars li va demanar 40.000 pta a compte de les obres i li va donar 15.000 pta. Espera que se li enviïn més diners.

- **19 juliol** . Ahir va entregar al contractista Vilaró 15.000 pta a compte del cobert i fins ara se li han entregat 60.000 pta i va comunicar que el cobert està acabat, pel que els demana que, quan la visitin o el senyor Nonell, diguin si l'obra està bé o no, perquè el contractista ha demanat que abans d'acabar el mes se li liquidi o se li entregui una bona quantitat de diners a compte.

Ha venut una partida d'alfals a Franci a 29 pta el quintar. Avui l'alfals de primera qualitat va a 27-28 pta el quintar.

Atribueix l'enorme baixada de preu en relació a l'any passat a l'abundant collita i a la mecanització de molts serveis que fins ara es feien amb tracció animal, fet que ha repercutit també en la baixada de preus dels animals de treball.

Hem pagat als collidors d'arròs 8.450 pta a la primera quinzena de mes i agrairia que enviessin diners per pagar la segona quinzena.

- **10 setembre**. Aquesta setmana hem entregat 22.400 quilos de blat i hem cobrat 85.456 pta que es destinaran a pagar les despeses del mes.

Ha venut la palla a un tal Barque de Golmés a 2 pta el quintar lliure de despeses per part nostra.

El comerç d'alfals està paralitzat i es parla d'ofertes de compra a 45 pta/quintar.

- **21 setembre**. Amb els diners del blat he atès despeses del contractista Talarn per l'apertura de desaigües i he satisfet al contractista Vilaró per la construcció del cobert 21.198 pta, per la reforma de la quadra 9.780 pta i per l'ampliació de la casa 19.000 pta.

De les 100.000 pta que tenia per despeses, ens queden 11.000, insuficients per pagar les factures i a Talarn. A més, es té de liquidar a Vilaró l'acabament de la casa i altres que pugem 30.000 pta.

El mes d'octubre es tindrà de recollir l'arròs i ignoro quan costarà. Les factures de Talarn no baixaran de 35.000 pta; el contractista Vilaró acabarà el cobert que està valorat en 190.000 pta a qui se li tindria d'entregar 80.000 pta i pel mes de setembre necessitem 40.000 pta més.

Vilaró ha començat a posar les encavallades i espera les teules....

1959

- **3 abril**. Llorens Vilaró de casa Canal els passa els comptes del mes de març i els informa que tenen un saldo al seu favor de 64.774,05 pta i que han comprat una moto per millorar el servei. En carta del 6 de maig els informava que tenien un saldo a favor de 52.461,55 pta.
- **21 d'abril**. Casa Canal informa a SyEASA que la palla de l'arròs ha estat retirada pel comprador Gatnau de Tàrrega, que ha ingressat 12.102,55 pta. Com

que s'han de retirar adobs del Sindicat arrosser de Lleida que valdran 90.000 ptes se'ls demana que enviïn fondos per fer front a les despeses.

- **22 de setembre.** Llorens Vilaró Teixidó, Cap d'explotacions de Canal d'Urgell, certifica que SyEASA és propietària d'una finca rústica coneguda amb el nom de llacuna Estany d'Ivars, que està adherida als regs del Canal d'Urgell i té una boquera que rep aigua de la 2ª sèquia principal destinada exclusivament a regar dita finca, tant la part que actualment s'explota com la que falta per posar en regadiu.
- **8 d'octubre** s'informa a SyEASA que el senyor Gatnau està interessat en la compra de la palla d'arròs que es collirà. Ofereix 17 cts. per quilo. Es recomana que s'accepti. Tant la palla com els farratges es cotitzen a preus molt baixos en relació amb l'any passat i aquest comprador sempre s'ha portat bé.
- **14 novembre.** Han pagat més de 50.000 pta als arrossers, amb un total de 70.000 pta i com que el saldo del banc és de 19.346,41 els demanen provisions de fons, unes 50.000 pta.
- **15 desembre.** El dia 2 d'aquest mes entraren 150.000 pta per la venda d'una partida d'arròs i amb data 9 se li van enviar 80.000 pta. Després de buscar compradors per l'alfals hem trobat al senyor Safont que comprarà a 50 pta el quintal de 40 quilos. Al mes d'octubre no es trobava comprador que pagués més de 30 pta pel quintar d'alfals. Crec que es tindria de vendre al moment i ja em diran alguna cosa. Si no es diu res es pagarà l'aguinaldo de la manera acostumada a tot el personal.

1960

- **11 octubre.** Informen que la proposta més avantatjosa per comprar alfals és el senyor Gatnau de Tàrrega a 55 pta/quintar d'alfals.
- **31 octubre.** Tenim en el compte 29.162,74 pta que serà suficient per pagar les nòmines de la segona quinzena del mes d'agost.

EPÍLEG

Els escrits que es citen mostren que entre l'empresa concessionària del dessecament de l'estany i la S.A. Canal d'Urgell hi va haver una gran complicitat per tirar endavant aquesta obra i donen resposta a alguns dels interrogants que es plantegen al començament de l'article. Però tota descoberta obre nous interrogants i, en el nostre cas, ens ha quedat per saber qüestions com: quins beneficis en va treure, o en treia, la S.A. Canal d'Urgell? Per què va marginar l'oposició de regants i veïns?